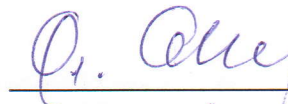

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА
імені В. М. Корецького

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України

О. В. Скрипнюк
«16» червня 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Актуальні проблеми розвитку міжнародного права
навколишнього середовища»

підготовки здобувачів вищої освіти
на третьому (освітньо-науковому) рівні
на здобуття ступеня: доктор філософії (PhD)
галузь знань: 29 Міжнародні відносини
спеціальність: 293-Міжнародне право

Розглянуто та затверджено
на засіданні Вченої ради Інституту
«15» червня 2023 року
протокол № 6

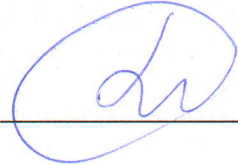
КИЇВ – 2023

Розробник:

Павко Я.А., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу міжнародного права та порівняльного правознавства

Затверджено на засіданні відділу міжнародного права та порівняльного
правознавства «08» червня 2023 року, протокол №5.

Завідувач відділу

Н. М. Оніщенко

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну:

Повна офіційна назва наукової установи	Інститут держави і права імені В.М. Корецького Національної академії наук України
Повна назва навчальної дисципліни	Актуальні проблеми розвитку міжнародного права навколишнього середовища
Повна назва відповідального структурного підрозділу	Відділ міжнародного права та порівняльного правознавства
Викладач	Павко Я.А., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Рівень вищої освіти	НПК України – 8 рівень, FQ-EHEA – третій цикл, EQF-LLL – 8 рівень
Форма навчання	денна/заочна
Передумови для вивчення дисципліни	наявність освітнього ступеня магістр (ОКР-спеціаліст)
Рік та семестр вивчення навчальної дисципліни	Другий рік підготовки, 4 -ий семестр
Мова викладання, навчання, оцінювання	Українська
Місце навчальної дисципліни в освітньо-науковій програмі	Вибірковий компонент освітньо-наукової програми, цикл – професійна підготовка
Обсяг навчальної дисципліни	3 кредити ЄКТС/90 год., включаючи: аудиторних занять 30 год., з них: лекції – 16 год., семінарські заняття – 14 год. Самостійна робота - 60 год.
Форма поточного та підсумкового контролю	Підсумковий контроль – залік
Інструменти, обладнання та програмне забезпечення	Опорний конспект лекцій, вітчизняна та зарубіжна міжнародно-правова література, електронні ресурси
Електронна адреса відділу/ номер телефону	тел. 278 75 33 interlaw.kisl@gmail.com

2. Мета навчальної дисципліни:

поглиблення аспірантами здобутих і отримання нових знань про сучасні тенденції (як позитивні, так і негативні) розвитку міжнародного права навколишнього середовища та актуальні питання міжнародно-правової охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, а також формування вмінь та навичок щодо застосування їх на практиці. Дана навчальна дисципліна охоплює вивчення широкого кола важливих питань, які пов'язані з реалізацією норм міжнародного права навколишнього середовища, захистом екологічних прав людини на універсальному та регіональному рівні, перспективами прийняття нового міжнародного природоохоронного договору глобального масштабу– Екологічної Конституції Землі, особливостями міжнародно-правової співпраці держав у сфері протидії зміні клімату та правовим режимом охорони довкілля під час збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру, враховуючи екологічні наслідки на Сході України під час збройної агресії РФ проти нашої держави.

3. Попередні вимоги для опанування навчальної дисципліни:

- 1) володіння загальнотеоретичними знаннями, отриманими під час вивчення навчальних дисциплін «Міжнародне право», «Міжнародне право навколишнього середовища» та ін.;
- 2) вміння збирати, систематизувати та узагальнювати інформацію юридичного характеру;
- 3) володіння основними принципами і методами проведення наукових досліджень в сфері міжнародного права.

4. Анотація навчальної дисципліни:

Дана навчальна дисципліна присвячена вивченню сучасного стану та тенденцій розвитку міжнародного права навколишнього середовища. Аналізується проблема ефективності міжнародно-правових природоохоронних норм. Приділяється увага з'ясуванню сутності фрагментації у міжнародному праві навколишнього середовища. Здійснюється порівняльно-правовий аналіз міжнародних систем захисту екологічних прав людини. Вивчаються особливості захисту прав «екологічних біженців» та процедури захисту екологічних прав корінних народів. Досліджується становлення та історичний розвиток ідеї щодо укладення Екологічної Конституції Землі, а також перспективи її практичного втілення в сучасних умовах. Аналізується міжнародно-правове співробітництво держав у сфері протидії зміні клімату та охорони довкілля під час збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру і визначаються його переваги та недоліки.

5. Завдання (навчальні цілі) дисципліни:

- 1) формування загального уявлення про сучасний стан, проблеми і тенденції розвитку міжнародного права навколишнього середовища;
- 2) з'ясування основних напрямків міжнародно-правового природоохоронного співробітництва держав, а також його переваг і недоліків;
- 3) визначення місця України у міжнародно-правовому співробітництві держав в сфері охорони навколишнього середовища.

6. Результати навчання за дисципліною:

Результати навчання за навчальною дисципліною визначаються на основі оцінки набутих аспірантами загальних та фахових компетентностей (ЗК та ФК), знань, вмінь, здатності до комунікації, автономності (самостійної діяльності), інноваційності, безперервного саморозвитку, самовдосконалення та відповідальності:

Код	Результат навчання (1 - знати; 2 - вміти; 3 - комунікація; 4 - автономність та відповідальність)	Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з навчальної дисципліни
1.	<u>Знати:</u> поняття ефективності міжнародного права навколишнього середовища	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	30 %
1.2.	<u>Знати:</u> поняття фрагментарності в міжнародному праві навколишнього середовища	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	
1.3.	<u>Знати:</u> основні положення міжнародних природоохоронних договорів, учасниками яких є Україна	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	
2.1.	<u>Вміти:</u> досліджувати та робити обґрунтовані висновки щодо змісту норм міжнародного права, співвідношення їх з нормами національного права, надавати вмотивовані рекомендації щодо належного застосування норм міжнародного права, стосовно оцінки відповідності ним рішень і діяльності правозастосовних органів	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	30 %
2.2.	<u>Вміти:</u> розробляти обґрунтовані та вмотивовані пропозиції щодо розроблення нових та внесення змін до чинних нормативно-правових актів	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	
2.3	<u>Вміти:</u> вільно користуватися сучасними інформаційними технологіями	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	

3.1	<u>Комунікація</u> : вільно володіти письмовою та усною державною мовою, коректно вживати відповідну правничу та іншу термінологію, компетентно висловлюватися з питань, що стосуються міжнародного та національного права	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	25 %
3.2.	<u>Комунікація</u> : з додержанням вимог наукової етики, академічної доброчесності готувати наукові публікації, спілкуватися з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому з питань, що стосуються міжнародного права навколишнього середовища	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	
3.3.	<u>Комунікація</u> : володіти іноземною мовою на рівні, достатньому для проведення наукових досліджень у сфері міжнародного права, іншої професійної діяльності, фахового спілкування із зарубіжними колегами та представниками міжнародних організацій	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	
4.1.	<u>Автономність та відповідальність</u> : самостійно та неупереджено формувати судження щодо проблем розвитку міжнародного права навколишнього середовища	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	15 %
4.2.	<u>Автономність та відповідальність</u> : нести відповідальність за оцінки, висновки, зміст підготовлених проектів рішень, нормативно-правових актів та інші надані пропозиції	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	
4.3.	<u>Автономність та відповідальність</u> : здатність до інноваційності, утвердження авторитетності науки, результатів власних досліджень, безперервного саморозвитку та самовдосконалення	Лекція, семінарське заняття, самостійна робота	Відповіді на питання під час лекцій та семінарських занять, модульні контрольні роботи, залік	

7. Співвідношення результатів навчання за дисципліною із програмними результатами навчання

Результати навчання за дисципліною (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2	4.3
--	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

робочі гіпотези досліджуваної проблеми, які мають розширювати і поглиблювати стан наукових досліджень в обраній сфері												
ПРН-12. Здатність використовувати сучасні інформаційні та комунікативні технології при спілкуванні, обміні інформацією, зборі, аналізі, обробці, інтерпретації джерел; оцінювати достовірність інформації та надійність джерел, встановлювати їх інформаційну цінність шляхом порівняльного аналізу з іншими джерелами	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН-13. Дотримуватися основних норм, прийнятих науковою спільнотою, з урахуванням міжнародного досвіду спілкування; здійснювати особистісний вибір у морально-ціннісних ситуаціях, що виникають у професійній сфері діяльності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН-14. Володіти методами діагностики рівня компетентності (навченості, вихованості, ціннісної позиції) студентів; методами й методиками моніторингу якості знань студентів для аналізу освітнього процесу, його корекції та зміни; вміти розробляти і викладати навчальні дисципліни у ЗВО, застосовувати сучасні освітні технології та методики	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПРН-15. Здатність до постійного самовдосконалення та саморозвитку.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

8. Форми оцінювання

Оцінювання знань аспірантів з навчальної дисципліни включає поточний, модульний та підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється під час семінарських занять. Він передбачає проведення опитування аспірантів з питань, винесених на відповідні семінарські заняття, та залучення їх до активної дискусії. Модульний контроль проводиться, беручи до уваги дані поточного контролю, в кінці вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни. Він здійснюється шляхом написання контрольної роботи, яка містить відкриті та закриті питання за темами відповідного модуля. Підсумковий контроль здійснюється у формі заліку. На залік виносяться перелік питань для обговорення з усіх пройдених тем в рамках модулів навчальної дисципліни.

На початку вивчення навчальної дисципліни аспіранта повідомляють про наявність робочої навчальної програми, кількість змістовних модулів, форми проведення контролю та критерії оцінювання знань. Максимальна кількість балів, яку може отримати аспірант за семестр, становить 60 балів. 40 балів відведено на залік з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль у формі заліку з навчальної дисципліни (максимум 100 балів) визначається з урахуванням балів отриманих під час заліку (максимальний бал - 40) та балів, отриманих за результатами поточного контролю. У відомості

обліку успішності з навчальної дисципліни проставляються зведені дані за 100-бальною шкалою, за національною шкалою («зараховано», «не зараховано») та за шкалою ЄКТС (A, B, C, D, E, FX, F).

Таблиця відповідності шкали оцінювання

Оцінка за 100-бальною шкалою Інституту	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Пояснення
90 – 100	відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок). <i>Аспірант повністю оволодів програмою навчальної дисципліни, вільно оперує категоріальним апаратом; дає послідовні, чіткі та логічно побудовані відповіді на основні та додаткові питання; демонструє обізнаність з усіма поняттями, фактами, термінами; аргументовано використовує їх, уміє застосовувати матеріал для винесення власних суджень.</i>
82 – 89	добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками). <i>Аспірант достатньо повно оволодів програмою навчальної дисципліни, проте у відповідях допускає несуттєві неточності; з незначними помилками демонструє розуміння основоположних теорій і фактів та вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними; вільно оперує понятійним апаратом з несуттєвими неточностями.</i>
75 – 81		C	Добре (в цілому правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок). <i>Аспірант в цілому оволодів програмою навчальної дисципліни, проте при викладенні деяких питань (усно чи письмово) не вистачає достатньої глибини аргументації при оцінці наукових фактів, процесів, явищ, подій; оперує понятійним апаратом, допускаючи окремі неточності.</i>
67 – 74	задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків). <i>Аспірант не в повному обсязі оволодів програмою навчальної дисципліни; матеріал викладає без глибокого осмислення, аналізу, порівняння та узагальнення. Фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає матеріал при усних або письмових відповідях.</i>
60 – 66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям). <i>Аспірант показує мінімально достатній рівень знань з дисципліни. У відповідях (усних чи письмових) допускає суттєві помилки та не може критично оцінити наукові факти, явища, події.</i>
35 – 59	незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання). <i>Аспірант не володіє програмою навчальної дисципліни; дає неправильну або поверхневу відповідь, яка свідчить про неусвідомленість і незрозуміння поставленого завдання.</i>
1 – 34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом). <i>Аспірант показує неприйнятний рівень володіння програмою навчальної дисципліни.</i>

Екзамен і залік вважається не зданими, якщо сумарна кількість балів з дисципліни менша за **60 балів**.

9. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій, семінарів та самостійної роботи

№№	Назва теми	Кількість годин			
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота	Загальний обсяг годин
<u>Змістовий модуль 1.</u> Сучасний стан і тенденції розвитку міжнародного права навколишнього середовища					
1.	Реалізація норм міжнародного права навколишнього середовища в сучасних умовах	2	2	12	16
2.	Міжнародні системи захисту екологічних прав людини	2	2	12	16
3.	Екологічна Конституція Землі та перспективи її практичного втілення	4	4	12	20
<u>Змістовий модуль 2.</u> Актуальні напрямки міжнародно-правового співробітництва держав у сфері охорони довкілля					
4.	Міжнародно-правова співпраця держав у сфері протидії зміні клімату	4	2	12	18
5.	Особливості міжнародно-правової охорони довкілля під час збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру	4	4	12	20
		16	14	60	90

ПЛАН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

МОДУЛЬ 1. СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ТЕМА 1. РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

ЛЕКЦІЯ (2 ГОД.).

1. Проблема ефективності міжнародного права навколишнього середовища.
2. Міжнародно-правові механізми забезпечення реалізації міжнародних природоохоронних угод.
3. Фрагментація в міжнародному праві навколишнього середовища.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ (2 ГОД.).

1. Критерії та умови ефективності міжнародних природоохоронних угод.
2. Поняття інституційної фрагментації в міжнародному праві навколишнього середовища.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (12 ГОД.).

1. Діяльність міжнародних організацій щодо підвищення ефективності міжнародних природоохоронних угод.
2. Основні міжнародно-правові механізми з дотримання природоохоронних угод.

ТЕМА 2. МІЖНАРОДНІ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ (2 ГОД.).

1. Захист екологічних прав людини в рамках ООН.
2. Європейська система захисту екологічних прав людини.
3. Американська та африканська системи захисту екологічних прав людини.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ (2 ГОД.).

1. Сучасна практика захисту екологічних прав в Європейському суді з прав людини.
2. Особливості захисту прав «екологічних біженців».

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (12 ГОД.).

1. Захист екологічних прав людини в ЄС.
2. Процедури захисту екологічних прав корінних народів.

ТЕМА 3. ЕКОЛОГІЧНА КОНСТИТУЦІЯ ЗЕМЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПРАКТИЧНОГО ВТІЛЕННЯ.

ЛЕКЦІЯ (4 ГОД.).

1. Становлення та історичний розвиток ідеї щодо укладення Екологічної Конституції Землі.
2. Методологічні засади Екологічної Конституції Землі.
3. Умови та перспективи прийняття нового глобального екологічного договору.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ (4 ГОД.).

1. Погляди академіка НАН України Шемшученка Ю.С. як фундатора Екологічної Конституції Землі.
2. Сучасні наукові ідеї щодо розробки глобального екологічного договору.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (12 ГОД.).

1. Роль українських і зарубіжних вчених у розробці Екологічної Конституції Землі.
2. Ініціативи ООН щодо укладення міжнародного природоохоронного договору універсального характеру.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 1.

1. Проблема ефективності міжнародного права навколишнього середовища.
2. Критерії та умови ефективності міжнародних природоохоронних угод.
3. Діяльність міжнародних організацій щодо підвищення ефективності міжнародних природоохоронних угод.
4. Міжнародно-правові механізми забезпечення реалізації міжнародних природоохоронних угод.
5. Основні міжнародно-правові механізми з дотримання природоохоронних угод.

6. Фрагментація в міжнародному праві навколишнього середовища.
7. Захист екологічних прав людини в рамках ООН.
8. Європейська система захисту екологічних прав людини.
9. Сучасна практика захисту екологічних прав в Європейському суді з прав людини.
10. Захист екологічних прав людини в ЄС.
11. Американська система захисту екологічних прав людини.
12. Африканська система захисту екологічних прав людини.
13. Процедури захисту екологічних прав корінних народів.
14. Особливості захисту прав «екологічних біженців».
15. Становлення та історичний розвиток ідеї щодо укладення Екологічної Конституції Землі.
16. Методологічні засади Екологічної Конституції Землі.
17. Погляди академіка НАН України Шемшученка Ю.С. як фундатора Екологічної Конституції Землі.
18. Роль українських і зарубіжних вчених у розробці Екологічної Конституції Землі.
19. Сучасні ідеї щодо розробки глобального екологічного договору.
20. Умови та перспективи прийняття нового глобального екологічного договору.
21. Ініціативи ООН щодо укладення міжнародного природоохоронного договору універсального характеру.

МОДУЛЬ 2. АКТУАЛЬНІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

ТЕМА 4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА СПІВПРАЦЯ ДЕРЖАВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

ЛЕКЦІЯ (4 ГОД.).

1. Поняття зміни клімату в міжнародному праві навколишнього середовища.

2. Основні міжнародно-правові акти, які регламентують відносини держав у сфері протидії зміні клімату.

3. Національне законодавство держав в сфері боротьби зі зміною клімату.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ (2 ГОД.).

1. Виконання Україною міжнародних зобов'язань в сфері боротьби зі зміною клімату за Паризькою угодою 2015 року.

2. Сутність Європейської зеленої угоди.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (12 ГОД.).

1. Гармонізація українського законодавства із законодавством ЄС в сфері протидії зміні клімату.

2. Правові засади кліматичної політики України.

ТЕМА 5. ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ МІЖНАРОДНОГО ТА НЕМІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ(4 ГОД.).

1. Міжнародно-правовий режим охорони навколишнього середовища під час воєнних дій у сучасних умовах.

2. Основні підходи до удосконалення міжнародно-правового режиму охорони довкілля під час збройних конфліктів.

3. Наслідки воєнних дій для довкілля під час російсько-української війни та правові пропозиції щодо їх подолання.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ (4 ГОД.).

1. Сучасний міжнародно-правовий режим охорони навколишнього середовища під час воєнних дій.

2. Міжнародно-правова охорона довкілля під час російсько-української війни.

3. Міжнародна відповідальність РФ за нанесену шкоду довкіллю.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ (12 ГОД.).

1. Міжнародно-правові механізми захисту довкілля в контексті збройної агресії РФ проти України.

2. Національне законодавство України щодо захисту навколишнього середовища під час воєнних дій: переваги та недоліки.

КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ ДО ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ 2.

1. Поняття зміни клімату в міжнародному праві навколишнього середовища.
2. Основні міжнародно-правові акти, які регламентують відносини держав у сфері протидії зміні клімату.
3. Міжнародні організації в сфері протидії зміні клімату.
4. Національне законодавство держав в сфері боротьби зі зміною клімату.
5. Виконання Україною міжнародних зобов'язань в сфері боротьби зі зміною клімату за Паризькою угодою 2015 року.
6. Сутність Європейської зеленої угоди.
7. Участь України в Європейській зеленій угоді.
8. Зобов'язання України в сфері протидії зміні клімату за Угодою про асоціацію з ЄС.
9. Гармонізація українського законодавства із законодавством ЄС в сфері протидії зміні клімату.
10. Правові засади кліматичної політики України.
11. Міжнародно-правовий режим охорони навколишнього середовища під час воєнних дій у сучасних умовах.
12. Основні підходи до удосконалення міжнародно-правового режиму охорони довкілля під час збройних конфліктів.
13. Наслідки воєнних дій для довкілля під час російсько-української війни та правові пропозиції щодо їх подолання.
14. Міжнародно-правові механізми захисту довкілля в контексті збройної агресії РФ проти України.
15. Національне законодавство України щодо захисту навколишнього середовища під час воєнних дій: переваги та недоліки.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

ОСНОВНІ

1. Екологічне право: підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2013. 432 с.
2. Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник для ВНЗ. Київ: Видавничий дім «Промені», 2010. 510 с.
3. Костицький В.В. Найкраще, що є у Бога на Землі. Екологічне право та школа екологічного права проф. Ю.С. Шемшученка. URL: <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/shem.pdf>. 14 с.
4. Кравченко С.М., Андрусевич А.О., Бонайн Дж.Е. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2002. 256 с.
5. Лихогляд В.П. Захист екологічних прав людини в Європейському суді з прав людини. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. №4. Ч. 2. С. 147–151.
6. Міжнародний судовий форум : «Судовий захист природного довкілля та екологічних прав»: збірник матеріалів (м. Київ, 7 листопада 2019 року). Київ, 2019. 192 с.
7. Микієвич М.М., Андрусевич Н.І., Будякова Т.О. Європейське право навколишнього середовища: підручник. Львів, 2004. 256 с.
8. Павко Я.А. Поняття «екологічний біженець» в міжнародному праві. Майбутнє науки в обрях права : зб. наук. праць. Матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. конф. молод. учених. До 100-річчя Національної академії наук України. м. Київ, 5 грудня 2018 р. Київ: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2018. С. 101–104.
9. Павко Я.А. Клімат і право. Коли настане ера «зеленої економіки»? Світ. 2018, листопад. №41–42. С. 4.
10. Павко Я.А. Кліматична політика України: правові засади та особливості. Юридична наука: сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Київ, 14 травня 2019 р. / за заг. ред. акад. НАН

України Ю.С. Шемшученка. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2019. С.176-180.

11. Павко Я.А. Природно-ресурсний потенціал України в контексті європейського виміру. Голос України. 2020. № 104. С. 8.

12. Павко Я.А. Міжнародно-правове регулювання відносин держав у сфері протидії зміні клімату. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2021. №4. С. 71–78.

13. Павко Я.А. Екологічна Конституція Землі – стратегічне майбутнє України. Голос України. 2020. №167. С. 10.

14. Павко Я.А. Особливості кліматичної політики України в контексті міжнародно-правового досвіду. Голос України. 2021, 4 лютого. № 20. С. 18.

15. Павко Я.А. Проблема гендерної нерівності в умовах кліматичних змін. Голос України. 2021, 2 квітня. №61. С. 10.

16. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 грудня 2016 р. № 932-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249573705>

17. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 06 грудня 2017 р. № 878-р «Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року». URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-shodo-vikonannya-koncepciyi-realizaciyi-derzhavnoyi-politiki-u-sferi-zmini-klimatu-na-period-do-2030-roku>

18. Семчик В.І. Подвижник правової культури. Академікові Юрію Шемшученку–75. Вісник Національної академії наук України. 2010. №12. С. 42–44.

19. Сухорольський П.М. Міжнародний механізм реалізації конвенцій з охорони довкілля. Юридична Україна. 2012. № 3. С. 102–107.

20. Сухорольський П. М. Поняття реалізації та чинники ефективності міжнародних договорів з охорони довкілля. Публічне право. 2012. № 2. С. 162–169.

21. Туниця Ю. Екологічна Конституція Землі: сутність і концептуальні

засади. Вісник НАН України. 2005. №11. С. 32–42.

22. Туниця Ю., Семенюк Е., Туниця Т. Методологічні основи Екологічної Конституції Землі. Вісник НАН України. 2010. №5. С. 7–15.

23. Шемшученко Ю.С. Вибране. Київ, ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. 592с.

24. Шемшученко Ю.С. Екологічна конституція Землі: від ідеї до практичного втілення. Вісник НАН України. 2007. №9. С. 3–7.

25. Birnie P., Boyle A., Redgwell C. International Law and the Environment. 3-rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2009. 851 p.

26. Bodansky D. The Art and Craft of International Environmental Law. Cambridge: Harvard University Press, 2010. 359 p.

27. Fitzmaurice M.A. International Protection of the Environment. The Hague; Boston; London: Martinus Nijhoff Publishers, 2002. 488 p.

28. Louka E. International Environmental Law: Fairness, Effectiveness and World Order. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 536 p.

29. Wolfrum R. Means of Ensuring Compliance with and Enforcement of International Environmental Law. Recueil des Cours. 1998. Vol. 272. P. 9–154.

ДОДАТКОВІ:

1. Василюк О., Норенко К. Вплив військової діяльності на природу України: посіб. / за заг.ред. О. Кравченко. Видавництво «Компанія Манускрипт». Львів, 2019. 68 с.

2. Всесвітня хартія природи від 28.10.1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_453#Text

3. Гетьман А. П., Лозо В. І., Правовий захист клімату землі: історична динаміка, основні компоненти й перспективи розвитку Кіотського процесу, «Проблеми законності: збірник наукових праць» 2012, Вип. 120, с. 113.

4. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку від 14.06.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text

5. Декларація Конференції ООН з проблем оточуючого людину середовища (Стокгольмська декларація) від 16.06.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454#Text

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text

8. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

9. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11 грудня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801

10. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище від 10.12.1976 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text

11. Личенко І.О. Проблеми екологічної безпеки тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей та організаційно-правові засади їхнього вирішення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 845. С. 279–284. URL: <https://deis.menr.gov.ua/lib/?showarticle/ua/16>

12. Костицький М.В. Методологічні проблеми Екологічної Конституції Землі. Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету. 2002. Випуск 12.7. С. 18–22.

13. Костицький М.В. Проблеми Екологічної Конституції Землі у контексті глобального правового регулювання взаємин людини і природи. Науковий вісник

Українського державного лісотехнічного університету. 2006. Випуск 16.8. С. 39–42.

14. Макаренко О. Міжнародно-правове забезпечення захисту навколишнього середовища під час збройних конфліктів. Публічне право. 2015. №2 (18). С. 200–206.

15. Медведєва М.О. Механізми з питань дотримання багатосторонніх природоохоронних угод. Часопис Київського університету права. 2012. №2. С. 350–354.

16. Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища як галузь сучасного міжнародного права. Українсько-грецький міжнародний науковий юридичний журнал «Порівняльно-правові дослідження». 2009. №2. С. 46–51.

17. Медведєва М.О. Проблема ефективності міжнародно-правових норм у галузі охорони навколишнього середовища. Публічне право. 2012. №4 (8). С. 158–166.

18. На межі виживання: знищення довкілля під час збройного конфлікту на сході України / А. Б. Блага та ін.; за заг. ред. А.П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2017. 88с.

19. Паризька угода від 12 грудня 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161

20. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. №2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

21. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 9 травня 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044

22. Шевкунова Є. О. Роль міжнародних неурядових організацій у захисті навколишнього природного середовища. Держава і право. Юридичні і політичні науки. Київ, 2013. Випуск 59. С. 435–442.

23. Falk R. A. Environmental Warfare and Ecocide – Facts, Appraisal and Proposals. Bulletin of Peace Proposals. 1973. Volume 4. Issue 1. P. 80–96. URL: <http://rbdi.bruylant.be/public/modele/rbdi/content/files/RBDI%201973/RBDI%201973-1/RBDI%201973.1%20-%20pp.%201%20%C3%83%C2%A0%2027%20-%20Richard%20Falk.pdf>

24. Letter dated 5 November 2018 from the Permanent Representative of Kuwait to the United Nations addressed to the President of the Security Council. S/2018/991. 4p. URL: <https://undocs.org/S/2018/991>

25. Plant G. Environmental Protection and the Law of War: A «Fifth Geneva» Convention on the Protection of the Environment in Armed Conflict. London and New York: Belhaven Press, 1992. 284 p.

26. Preliminary Report on the Protection of the Environment in Relation to Armed Conflicts. Submitted by Marie G. Jacobsson, Special Rapporteur. International Law Commission. Sixty-sixth session. Geneva, 5 May–6 June and 7 July–8 August 2014. A/CN.4/674. 61p. URL: <https://undocs.org/en/A/CN.4/674>

27. Resolution of the UN Security Council «The Situation between Iran and Iraq». 31 October 1983. S/RES/540. P. 6–7. URL: [https://undocs.org/en/S/RES/540\(1983\)](https://undocs.org/en/S/RES/540(1983))

28. Resolution adopted by the General Assembly «Protection of the Environment in Times of Armed Conflict». 25 November 1992. A/RES/47/37. 3p. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/47/37>

29. Resolution adopted by the General Assembly «Observance of the International Day for Preventing the Exploitation of the Environment in War and Armed Conflict». 5 November 2001. A/RES/56/4. URL: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/RES/56/4>

30. Resolution adopted by the General Assembly «Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development». 25 September 2015. A/RES/70/1. 35p. URL: <https://undocs.org/en/A/RES/70/1>

31. Resolution adopted by the United Nations Environment Assembly of the United Nations Environment Programme «Protection of the Environment in Areas

Affected by Armed Conflict». 27 May 2016. UNEP/EA.2/Res.15. 3p. URL: <https://undocs.org/en/UNEP/EA.2/Res.15>

32. Review of Further Developments in Fields with which the Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities has been concerned. «Human Rights and the Environment». Final Report prepared by Mrs. Fatma Zohra Ksentini, Special Rapporteur. 6 July 1994. E/CN.4/Sub.2/1994/9. 93 p. URL: <https://undocs.org/E/CN.4/Sub.2/1994/9>

33. Second Report on the Protection of the Environment in Relation to Armed Conflicts. Submitted by Marie G. Jacobsson, Special Rapporteur. International Law Commission. Sixty-seventh session. Geneva, 4 May–5 June and 6 July–7 August 2015. A/CN.4/685. 92 p. URL: <https://undocs.org/A/CN.4/685>

34. Second Report on Protection of the Environment in Relation to Armed Conflicts by Marja Lehto, Special Rapporteur. International Law Commission. Seventy-first session. Geneva, 29 April–7 June 2019 and 8 July–9 August 2019. A/CN.4/728. 106 p. URL: <https://undocs.org/A/CN.4/728>

35. Schmitt M. Humanitarian Law and the Environment. Denver Journal of International Law and Policy. 2000. Vol. 28. №3. P. 265–323.